

II.4. ФРАГМЕНТ ДЕКОРАТИВНЕ ПЛАСТИКЕ СА ПРЕДСТАВОМ ПТИЦЕ

црква Светог Стефана, манастир Бањска, око 1315

мермер, $39 \times 48 \times 30$ cm

Народни музеј у Београду, инв. бр. 26_2180

У двопрутој акантусовој лозици са копљастим листовима приказана је птица, којој услед оштећења фрагмента недостаје глава. Блиска фигурама птица које су приказане у врежама на надвратнику западног портала Студенице и у лунети бифоре на западној фасади исте цркве, птица са бањског фрагмента мање је пластично и натуралистички клесана. Њени облици и перје назначени су меким линијама, без инсистирања на детаљима који се срећу на старијем узор. Облик сачуваног фрагмента упућује на то да је у питању део архиволте, али није могуће утврдити којој целини бањског украса је овај фрагмент припадао.

Сачуван је, наиме, сразмерно мали број уломака архитектонске пластике Бањске. Један

део пронађених фрагмената инкорпориран је у зидове приликом реконструкције цркве 1938. и 1939. године, док су остали расути између манастира, Народног музеја у Београду и Археолошког музеја у Скопљу. У Народном музеју у Београду чува се пет фрагмената, који су пронађени ван археолошког контекста и пренети у Музеј 1935. године. Колико год скроман, корпус бањске пластике показује да је гробна црква краља Милутина украшена скулптуром која је одражавала највише домете своје епохе.

ЛИТЕРАТУРА: Шупут, *Пластична декорација*, 39–51; Максимовић, *Српска средњовековна скулптура*, 96–98, сл. 164–167.

ДУБРАВКА ПРЕРАДОВИЋ

II.5. ФРАГМЕНТ АРХИВОЛТЕ – ВУК СА ОВЦОМ

црква Светог Стефана, манастир Бањска, око 1315

мермер, 31 × 64 × 48 cm

Народни музеј у Београду, инв. бр. 26_2181

На значајно оштећеном фрагменту мермерне архиволте налази се представа вука који у зубима држи овцу, уплетена у двопруту и тропруту врежу акантуса. Овај фрагмент је цитат исте композиције изведене на архиволти главног студеничког портала. Наиме, црква Светог Стефана манастира Бањске саздана је „на слику свете Богородице Студеничке“, гробне цркве родоначелника династије Немањића Стефана Немање, по изричитој жељи њеног ктитора краља Милутина. Угледање на узор најснажније се огледа управо у архитектонској пластици, која је украшавала portale, прозоре и фриз слепих аркадица бањске цркве. Сачувани уломци показују да су клесари Бањске пажљиво студирали студенички украс. Нажалост, сачувани су само скромни делови бањских портала, међу којима и овај уломак из Народног музеја, који је, по свему судећи, био део архиволте портала који је водио из припрате у наос. Тај је портал по својој архитектонској композицији и украсу био

у потпуности урађен по узору на студенички. У његовој лунети се налазила скулптура Богородице са Христом у наручју, окружена арханђелима, данас у оближњем манастиру Соколици. Фрагмент са представом вука који у зубима држи овцу указује на то да је и архиволта бањског портала била, до детаља, изведена по узору на славни модел. Ова сцена је, попут њој сличних, заснована на темама и мотивима из Псалама. („Дао си нас као овце да нас једу, и по народима расијао си нас“, Пс 43, 12). Начин клесања рељефних, благо стилизованих волумена овог уломка показује динамику и ритам коју је морала имати целина бањског архитектонског украса. За њену изведбу били су ангажовани мајстори из Приморја вични клесању мермера.

ЛИТЕРАТУРА: Шупут, *Пластиична декорација*, 39–51; Максимовић, *Српска средњовековна скулптура*, 96–98, сл. 164–167.

ДУБРАВКА ПРЕРАДОВИЋ

II.6. ФРАГМЕНТ АРХИВОЛТЕ

црква Светог Стефана, манастир Бањска, око 1315
мермер, 26,5 × 69 × 44,5 cm
Народни музеј у Београду, инв. бр. 26_2183

На добро очуваном уломку архиволте налази се лозица округле меснате стабљике која формира два кружна поља у чијем су центру стилизовани флорални мотиви, розета копластих латица, те трочлани и петочлани листови који се налазе и на крајевима лозице. У самом манастиру налазе се још два уломка архиволте, који, без сумње, припадају истој целини као фрагмент из Народног музеја у Београду. Блискост са мотивом архиволте студеничке трифоре оставља могућност за претпоставку да је осим у Дечанима, исти украс олтарског прозора био изведен и у Бањској.

На овим се фрагментима запажају исте стилске тенденције као и на уломку архиволте главног портала. У односу на узор, бањска пластика је благо стилизована и мање наглашеног волумена, али ритмично компоновање врежа и лоза доприноси њеној динамичности.

ЛИТЕРАТУРА: Шупут, *Пластична декорација*, 39–51; Максимовић, *Српска средњовековна скулптура*, 96–98, сл. 164–167.

ДУБРАВКА ПРЕРАДОВИЋ

